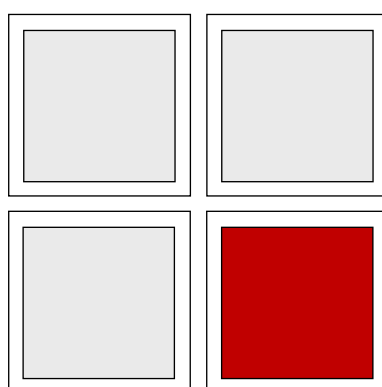
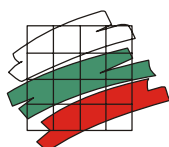

ИНДИКАТОР НА ИКОНОМИЧЕСКАТА АКТИВНОСТ В БЪЛГАРИЯ

3 | 2010

АГЕНЦИЯ ЗА
ИКОНОМИЧЕСКИ
АНАЛИЗИ И
ПРОГНОЗИ

Информацията, публикувана в това издание, може да се ползва без специално разрешение,
единствено с изричното позоваване на източника.

ISSN 13135007

© Агенция за икономически анализи и прогнози, 2010

София 1000, Аксаков 31, тел.: 359298595601, факс: 35929813358, e-mail: aeaf@aeaf.minfin.bg, <http://www.aeaf.minfin.bg>

Същност и предимства на индикатора на икономическата активност и методология за съставянето му

Индикаторът на икономическата активност (ИИА), конструиран в АИАП, има за цел да оцени текущото състояние на българската икономика. Предимствата на този тип съставни индикатори са:

- Ако бъдат направени ревизии на данните на променливите, които съставляват ИИА, промените на съставния индикатор са далеч по-малки като размер в сравнение с ревизиите, които се правят на данните на БВП.
- Динамиката на БВП понякога се влияе от специфични за конкретните икономически сектори фактори, които може да имат дискретен или временен характер и не би трябвало да се интерпретират като фактори, оказващи влияние върху общата икономическа ситуация в страната. Разлагането на всеки от времевите редове на общ и специфичен компонент позволява да се елиминира влиянието на временните и специфични фактори, както и да се направи корекция за евентуални грешки в измерването на съответните променливи.

ИИА е изчислен с динамичен факторен модел, приложен върху тримесечни данни за набор от 63 макроикономически времеви реда, както за България, така и отразяващи международната конюнктура. В резултат на анализа, броят на променливите, от които е изчислен ИИА, е редуциран до осем, като всички променливи са взети като реални изменения спрямо съответното тримесечие на предходната година. Променливите, включени в индикатора, са: БВП, добавена стойност в строителството, заети, БВП на ЕС-25, индустриални продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихва по дългосрочни кредити в лева и индекс на международните цени на металите и минералните суровини на Световната банка.

Оценката на цикличния компонент ИИА е направена, като са елиминирани: (1) дългосрочният компонент, който е пресметнат посредством филтър на Ходрик-Прескот с параметър $\lambda=1600$; (2) краткосрочният компонент, който обхваща колебания в рамките на една година и следователно е изчислен въз основа на плъзгаща се средна с прозорец от 4 периода.

Индикаторът на икономическата активност в България (ИИА)¹ има за цел да представи в обобщен вид текущото развитие на икономиката, както и да оцени динамиката на дългосрочния и цикличния ѝ компонент. Индикаторът е конструиран чрез динамичен факторен модел и е съставен от 8 макроикономически променливи, отразяващи състоянието и измененията във вътрешната и външната икономическа среда². Тъй като брутният вътрешен продукт (БВП) представлява друг обобщаващ индикатор на икономическата активност в страната, динамиката на ИИА и на БВП са сходни през повечето периоди на наблюдение. Това не означава, че техните изменения са идентични³. Възможно е в отделни периоди измененията в техните стойности да се различават както като размер, така и като посока.

През първото тримесечие на 2010 г. ИИА все още остава отрицателен, както бе през цялата 2009 г., но за второ поредно тримесечие се характеризира с възходяща динамика.

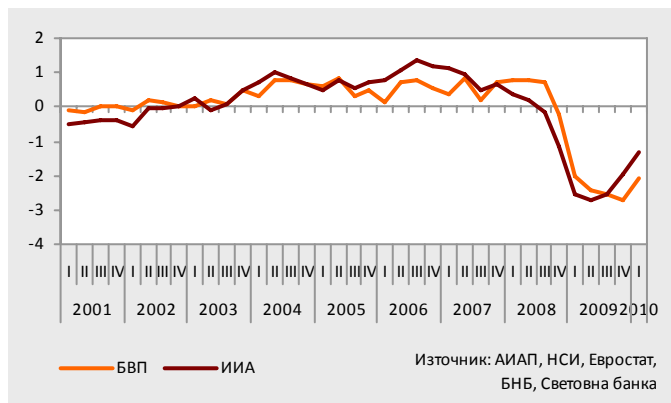
¹ За методологични особености на конструирания индикатор на икономическата активност вж. "Същност и предимства на индикатора на икономическата активност и методология на съставянето му".

² Променливите, включени в ИИА, са: БВП, добавена стойност в строителството, заети, БВП на ЕС-25, индекс на индустриалните продажби, бизнес климат в търговията на дребно, лихва по дългосрочни кредити в лева и международни цени на металите и минералните суровини. От началото на 2009 г. редът за индекса на индустриалните продажби бе прекъснат, поради което бе заменен с индекс на индустриалното производство. Преизчислението на ИИА не показва съществени разлики спрямо предходното изчисляване с индекса на промишлените продажби.

³ С цел постигане на сравнимост данните за разглеждания показател са нормирани, т.е. от стойността на показателя е извадена неговата средна стойност и полученият резултат е разделен на стандартното отклонение.

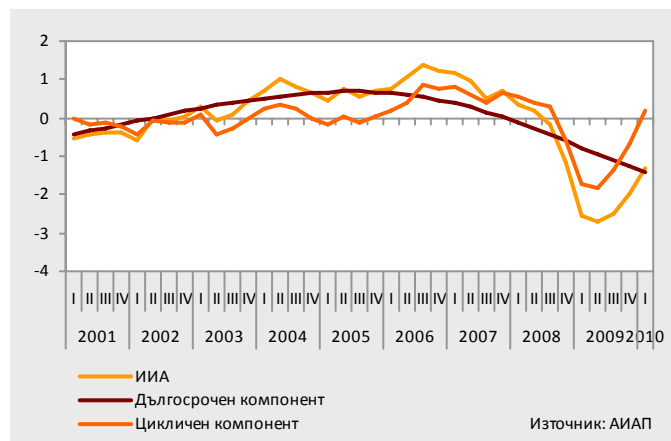
Граф. 1:
Индикатор на икономическата активност (ИИА) и реален растеж на БВП (нормиран*)

* Вж. бел. 3

Текущото развитие на ИИА бе обусловено от повишението на икономическата активност в страните от ЕС и съживяването на експортно ориентирани дейности в българската икономика, което беше подпомогнато и от растежа на международните цени на металите. От показателите, отразяващи вътрешната активност в страната, положително влияние имаше и бизнес климатът в търговията на дребно, докато останалите (лихвен процент по дългосрочните кредити в лева, добавена стойност в строителството и заетост) оказаха задържащ ефект ИИА.

Граф. 2:
ИИА по компоненти

От гледна точка на структурата на ИИА по компоненти продължава негативната тенденция на развитие на дългосрочния му компонент, докато цикличният продължи да се повишава, като вече достигна положителна стойност за първи път за последната година и половина. ▼

Фактори, оказващи влияние върху динамиката на ИИА през първото тримесечие на 2010 г.

Възстановяването на външното търсене и растежът на международните цени на металите оказаха благоприятен ефект върху експортно ориентирани отрасли в българската икономика.

Възстановяването на външното търсене продължи да оказва положителен ефект върху развитието на българската икономика. След регистрираните спадове през първата половина на 2009 г., през второто полугодие на 2009 и началото на 2010 г. световната икономика се характеризираше с положителен растеж. Връщането към растеж беше подпомогнато от мерките на паричната и фискалната политика, нарасналото доверие на потребителите и бизнеса, както и от по-продължителния цикъл на стоково-материалните запаси.

Постепенното стабилизиране на икономическата активност във външната среда, от своя страна, повлия благоприятно върху износа на стоки и услуги⁴ в българската икономика. През първото тримесечие на 2010 г. той се повиши с 5.9% в реално изражение на годишна база, прекъсвайки негативната тенденция, наблюдавана от края на 2008 г. Най-голям принос имаше износът на стоки⁵ към балканските и азиатските страни, където показателят отчете номинален растеж съответно от 53.1 и 62.5% на годишна база, следван от износа на стоки към страните от еврозоната, където възлезе на 1.7% на годишна база.

От страна на предлагането забавеният спад на общия произведен продукт в страната бе обусловен преди всичко от възстановяването на сектор индустрия. Най-висок принос имаха преработващата и добивната промишленост, където реалният растеж на брутната добавена стой-

---

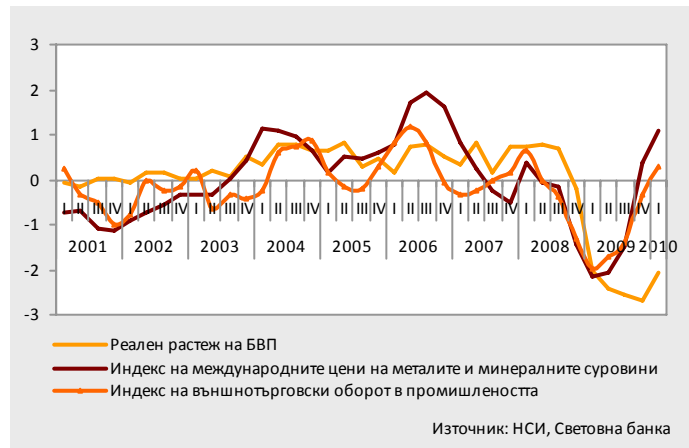
⁴ По данни на НСИ.

⁵ По данни на БНБ.

ност възлезе на 2.0 и 12.6% съответно спрямо аналогичния период на 2009 г.

Граф. 3:
Реален растеж на БВП и изменение на индекса на международните
цени на металите и
минералните суровини (нормирани*)

* Вж. бел. 3

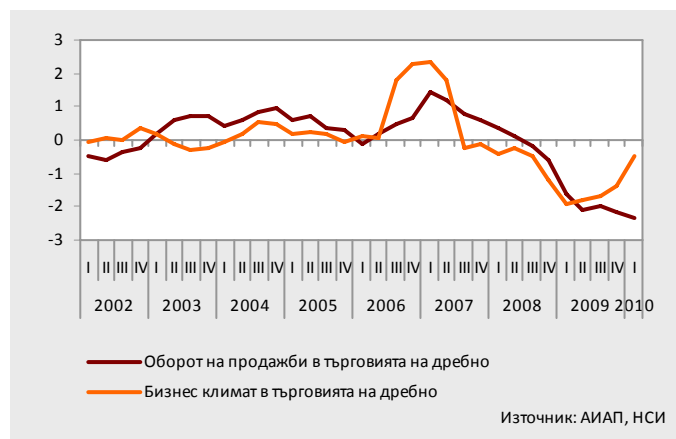

През първото тримесечие на 2010 г. спадът в промишленото производство продължи да се забавя, достигайки до 3.2%, като през март за първи път през последните петнайсет месеца беше отбелязан ръст от 1.5%. Основен принос имаха експортно ориентирани индустрии, като с най-съществено влияние са производството на кокс и рафинирани нефтопродукти, на части и принадлежности за автомобили, на въоръжение и боеприпаси и на хартия, картон и изделия от хартия и картон. Нарастване се наблюдаваше и в някои други основни за българската индустрия дейности, като производство на химични продукти и на основни метали. Повечето от тях бяха повлияни положително от динамиката на международните цени, тъй като през първото тримесечие на 2010 г. продължи нарастването на цените на металите, на енергийните продукти и на изкуствените торове. През разглеждания период общият индекс на цените на металите и минералите нарасна с 6.5% спрямо предходното тримесечие. Повишение имаше при всички основни метали, с изключение на оловото, където беше отчетен спад от 3.1%, и на стоманата, където цената се запази на нивото си от предходното тримесечие. Цените на останалите важни за износа на страната метали се покачиха, като цената на медта нарасна с 8.8%, на алуминия – с 8% и на цинка – с 3.4%.

Предприемачите в търговията на дребно изразиха оптимизъм за стопанската конюнктура през следващите шест месеца, което подобри оценката за бизнес климата през текущия период и създаде нагласи за очаквано подобрене във вътрешното търсене през следващите две тримесечия.

В сектор услуги също се наблюдаваше възстановяване на част от икономическите дейности. Във финансовото посредничество брунтата добавена стойност продължи да се повишава с ускорени темпове, В отрасъл търговия спадът на същия показател се забави до 1.8% в реално изражение спрямо 8.5% за първото тримесечие на 2009 г. Според оценката на предприемачите бизнес климатът в търговията на дребно продължава да се влошава на годишна база, но темпът на намаление от 8.5 п.п. е по-бавен в сравнение с четвъртото тримесечие на 2009 г. Това бе обусловено от подобрените очаквания за бизнес ситуацията, които отбелязаха повишение от 3.3 п.п. спрямо първите три месеца на предходната година, макар предприемачите да са също така по-малко песимистични в оценките си за текущата стопанска конюнктура. Настоящата бизнес среда се характеризираше с нарастване в обема на продажбите и продажните цени спрямо първото тримесечие на 2009 г., което се наблюдаваше за първи път през последната година и половина, но същевременно оценката за текущата ситуация намалю с 21.7 п.п. Вътрешното търсене остана свито и продължи да оказва натиск върху оборота от продажби в отрасъла, който задълбочи спада си до 12.1% спрямо първото тримесечие на миналата година.

Граф. 4:
Изменение на бизнес климата и индекса на оборота на продажби в търговията на дребно (нормирани)

* Вж. бел. 3

През първото тримесечие на 2010 г. анкетираниите мениджъри са изразили оптимизъм по отношение обема на поръчките, основно към доставчиците от страната, дока-

Сектор строителство продължи да следва негативна тенденция на развитие в резултат на ограничените възможности за финансиране и по-слабото търсене на строителна продукция.

то при тези от чужбина, макар да се наблюдава подобрение спрямо предходното тримесечие, оценката намалява в сравнение с първите три месеца на 2009 г. Положителни спрямо година по-рано са и очакванията за продажбите и продажните цени. В съответствие с очакваното възстановяване в икономическата активност на фирмите в бранша, делът на работодателите, планирали съкращения на персонал е намалял с 2.8 п.п. до 9% от всички анкетирани през първото тримесечие на годината.

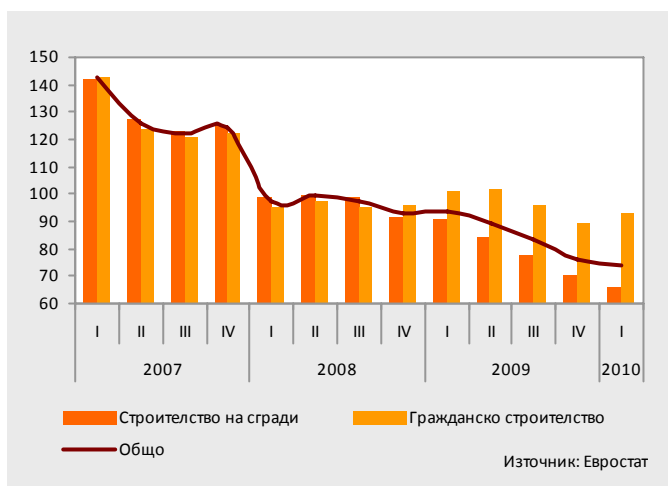
Сред отраслите, които имаха най-значително негативно влияние върху икономическата активност в страната, бе строителството. През първото тримесечие на 2009 г. спадът на брутната добавена стойност в него продължи да се задълбочава, достигайки до 13.1% в реално изражение спрямо съответния период на предходната година. Текущата динамика на показателя имаше водещо значение за свиването на реалното производство общо в икономиката, като приносът на показателя възлезе на почти 25%. През разглеждания период развитието на сектор строителство имаше задържащ ефект върху ИИА.

Подробните данни за индекса на строителна продукция свидетелстват, че в значителна степен негативното развитие на строителството през разглеждания период е повлияно от свиването на строителството на сгради. Последното отчете спад от 34% на годишна база, докато при гражданското строителство той възлезе едва на 7%. През първото тримесечие на 2010 г. разгънатата новозастроена площ е намаляла с 52.6% спрямо аналогичния период на 2009 г., а броят на издадените разрешителни за строеж е спаднал с 24.6%.

Един от факторите за негативното развитие на строителството е ограниченият достъп до заемно финансиране. Средно за първите три месеца размерът на новоотпуснатите бизнес кредити в сектора намаля с 10% на годишна база, а притокът на преки чуждестранни инвестиции достигна ниво от 66 млн. евро, отчитайки спад от 13%. Въпреки че цената на заемния ресурс при ипотечното креди-

тиране в лева се понижи спрямо предходното тримесечие с 0.3 п.п. и достигна до 9.4%, обемът на новоотпуснатите кредити в разглежданата категория продължи да се понижава (с 9 млн. лв. или 22% спрямо последните три месеца на 2009 г.).

Граф. 5:
Индекс на строителна продукция

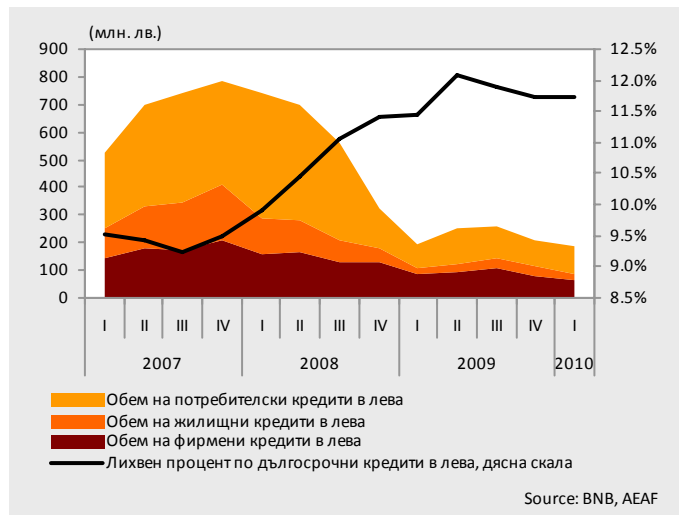

През разглеждания период равнището на лихвения процент по дългосрочни кредити в лева не оказва негативно влияние върху общата икономическа активност в страната, но все още се наблюдава повишена предпазливост от страна на всички пазарни участници.

Това, което се наблюдаваше по отношение на динамиката на ипотечното кредитиране, бе характерно и за новоотпуснатите дългосрочни бизнес кредити в лева. При тях цената на заемния ресурс отбеляза намаление с 0.1 п.п. и възлезе на 10.4%, но те отчетоха значителен спад както спрямо предходното тримесечие (24.5%), така и спрямо година назад (27.5%). Единствено при потребителското кредитиране се наблюдаваше известно съживяване - обемът на заемните ресурси се увеличи с 10 млн. лв. спрямо предходното тримесечие, а цената на заемния ресурс се понижи от 13.6 до 13.1%.

Динамиката на ипотечното и фирмено кредитиране от своя страна обуслови и общото развитие на лихвения процент по дългосрочните кредити в лева. Разгледано общо за всички категории, цената на заемния ресурс се запази на нивото си от предходното тримесечие (11.7%), но се наблюдава известно повишение спрямо година назад (0.2 п.п.). Въпреки понижението на лихвените проценти при всички категории кредити, обемът на новоот-

Граф. 6:
Лихвени проценти и обем на
новоотпуснатите фирмени,
ипотечни и потребителски
дългосрочни кредити в лева

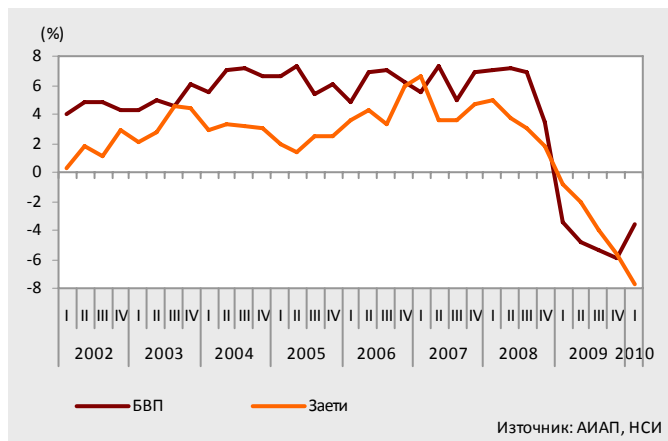
През разглеждания период равнището на лихвения процент по дългосрочни кредити в лева не оказва негативно влияние върху общата икономическа активност в страната, но все още се наблюдава повишена предпазливост от страна на всички пазарни участници, което, от своя страна, оказва натиск върху търсенето и предлагането на заемни ресурси. Допълнително въздействие оказаха и задълбочаващите се негативни тенденции на пазара на труда.

Броят на зетите задълбочи темпа си на намаление, в резултат на понижението в икономическата активност, както и поради необходимост от реструктуриране и повишаване на конкурентоспособността.

Продължаващият спад в общата икономическа активност в страната и започналите през миналата година процеси на реструктуриране в предприятията обусловиха ускорения спад на заетостта през първите три месеца на 2010 г., който достигна 7.7%⁶ на годишна база. Въпреки че спадът на БВП се забави, заетостта ускорява темпа си на намаление, което свидетелства за известния период на закъснение, с който пазарът на труда се приспособява към протичащите в икономиката процеси.

⁶ Данните за заетостта се основават на Наблюдението на работната сила (НРС).

Граф. 7:
Изменение на БВП и на заетостта

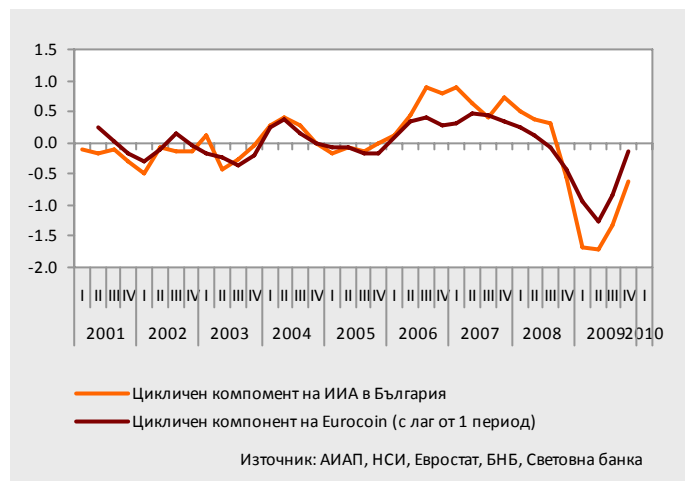

Индустриалните отрасли отново имат най-голям принос за негативната динамика на заетостта спрямо първото тримесечие на 2009 г. Макар приходите от продажби в промишлените предприятия да възстановиха положителния си темп на развитие през разглеждания период като резултат от повишеното външно търсене и оборот от износ, броят на работещите отбеляза ускорено намаление до 12% на годишна база. Постепенното възстановяване в икономическата активност на предприятията от преработващата промишленост продължава да е съпроводено с освобождаване на трудов ресурс поради стремежа на фирмите да останат на пазара и да бъдат конкурентоспособни. През първите три месеца производителността на труда в отрасъла отбеляза повишение от 13.9%, а разходите за труд на единица продукция намаляха с 8.6% спрямо първото тримесечие на миналата година. Пониженото търсене на строителна продукция и ограниченият достъп до заемно финансиране обусловиха намалението на строителната активност, което бе съпътствано с продължаващо освобождаване на заетост в размер на 22% на годишна база. Повлияни от свитото вътрешно търсене, по-голямата част от отраслите в сектора на услугите отбеляза спад на заетите, като значим отрицателен принос имаха дейностите транспорт и съобщения, хотели и ресторанти, държавно управление и др. ▼

Степен на синхронизираност на българския бизнес цикъл с този на еврозоната

Оценките на цикличните колебания в еврозоната и България показват, че промяната във външната конюнктура се отразява върху българската икономика със закъснение от най-много едно тримесечие. Наред с това, българският бизнес цикъл показва по-големи отклонения от дългосрочната средна в сравнение с цикъла в еврозоната, което се свързва с високата степен на зависимост на българската икономика от промените в международната среда.

Граф. 8:
Оценени циклични колебания в
еврозоната и България

Динамиката на бизнес цикъла в еврозоната и у нас дава основание да се очаква, че през следващите периоди цикличната позиция на българската икономика ще продължи да се подобрява. ▲